

ЈЕДАН ПРИЛОГ ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКИХ ПРИЛИКА У ПРЕДУСТАНИЧКОЈ И УСТАНИЧКОЈ СРБИЈИ

— Списак добара кнеза Алексе Ненадовића —

Ненадовићи су се доселили у Бранковину из Бирча у Босни.¹⁾ Њихов прелазак у Србију пада крајем XVII столећа,²⁾ а врло је могуће и почетком тога века.³⁾ О њиховим породичним приликама и животу уопште пре кнеза Алексе ништа се поуздано не зна. Прота у својим Мемоарима помиње само имена својих предака — деде, прадеде и чукундеде, који је такође био негда кнез у Ваљевској нахији, и још каже да је крај у који су се доселили — дакле село Бранковина у ваљевској нахији — био сасвим пуст, али не зна да ли је то услед каквог „иселенија”, или су Турци народ растерали или је куга поморила.⁴⁾

Из овога би се могло претпоставити да је стара породица Ненадовића при доласку у Србију могла захватити земље колико им је требало и колико су могли обрадити. Они су, дакле, још у први мах, чим су се доселили постали сопственици једног знатног комплекса земље, а то је могао учинити свако при настањивању у Србији, јер је она тада била слабо насељена, а земље је имало на претек само ју је требало искрчити и обрадити.

Све до 1845 године, када је умро Никола Ненадовић из Бранковине, најстарији син кнеза Алексе, а рођени брат проте Матеје Ненадовића, задруга Ненадовића сматрала се јаком и напредном и служила за углед целом крају. Али по смрти Николе, његов син Коста, артилериски капетан, задао је тежак и немилосрдан ударац истој задрузи. Он је оштро осудио свог стрица проту Матеју и направио га човеком себичним и безосећајним. Уз то, Коста је захтевао деобу имања, а кад прота Матеја на то није пристао, повео је спор код суда округа ваљевског⁵⁾, и овај ће трајати више година, уз њихове међусобно заоштрене односе, и чак преживети проту Матеју. Овакво своје држање Коста је правдао Протиним малтретирањем оца Николе, у том смислу што му је прво одузео старешинство у задрузи, иако је Никола по годинама био старији од Проте, а потом се према њему понашао небратски, лишвавајући га често основних личних потреба и омаловажавајући га у сваком погледу. Познато је, на пример, да је Никола удао своју ћерку Персиду 1836 године веома скромно, што није одговарало угледној и имућној кући Ненадовића, за неког Трифка, калфу београдског, што се свакако имало приписати Протином димрилуку. А затим је Никола свога сина, вероватно баш овога Косту — јер се његово име у односном

предмету не помиње — морао дати у Београд на занат, док су се сви Протини синови школовали.⁶⁾ Коста у својој књизи⁷⁾ друкчије претставља ове ствари. За своју сестру Персиду вели да је удата за Тривка Михаиловића трговца, а не калфу трговачког, а о себи ништа не каже да је био у Београду на занату, иако се то потврђује оригиналним документима који се налазе у Државном архиву среза ваљевског. Коста се устеже да пред јавност изнесе истину, разуме се, из породичног поноса, али у сукобу са својим стрицем Петром, пред судом, он га не штеди, нити има било каквих обзира у том погледу. У својој књизи уздржава се да о том спору и њиховим односима у том времену говори, али на једном месту ипак овако вели о своме оцу и Проти: „Никола три части живота свог, провео је у раду и богаштини, а у четвртој части живота свог, под своју старост био је од свога брата проте Матеје, када је он у своје руке домаћу управу на себе узео, здраво скучен — и умро је са болом срца на свога брата и ондашњег властника због његове себичности“.⁸⁾

Ипак треба и вреди одати признање Кости Ненадовићу за његову исправну савест и достојанственост, јер је, и поред овакве ситуације у њиховим породичним односима, биографију проте Матеје у својој књизи обрадио објективно и све Протине заслуге и иначе многобројне врлине видно истакао и подвукао.

У том спору и поводом њега Коста је поднео суду округа Ваљевског списак добара која је кнез Алекса Ненадовић оставио својим синовима Николи и Матеји. По том списку кнез Алекса је после своје трагичне смрти оставио својим синовима следеће имање:

- 1) Једна воденица у Бргулама на Колубари од 6 витлова и амбаром;
- 2) Једна воденица у Косирићу од 3 витла и амбаром;
- 3) Једна ливада у Косирићу са забраном и оградом утврђена преко које јаз на поменутому воденицу тече;
- 4) Једна ливада на Палежу код скеле на ушћу Колубаре у Саву утичуће као и два плаца до исте с једним воденичиштем;
- 5) Један виноград код Ваљева у Врани с оградом утврђен;
Добра која се у Бранковини као месту рођења налазе:
- 6) Два воћњака, звано старо воће од Резине до брда, а друго млађе преко потока једног од истог лежећи на брду које се са старим воћем и брдом сојужава;
- 7) Две куће у реченом старом воћу с двома стајама с једним качњаком, једним амбаром, једним аром до ког један виноград находи се. Такође и једна ливада од реке Резине па до Мистећавца са забраном Мистећавцем;
- 8) Једна ливада без ограде са забраном званом Радоичин гај између Бранковине и Козличиха т. ј. села постојећа с двома потоцима, источно и сјеверно обкољена;
- 9) Једна ливада у вису звана кућиште са забранима и оградом утврђена код два потока јужно и сјеверно обкољена;
- 10) Једна ливада у Рабасу;
- 11) Једна ливада у Расуљу на једном брегу са забраном;
- 12) Два кудељка у реци из куће и Резине;
- 13) Једно виноградиште у вису без ограде;
- 14) Две сабље од којих једна од самога сребра;
- 15) Један пар великих пиштоља у сребру;
- 16) Две шепане;
- 17) Једна крцалика са павтама сребрним;

- 18) Једна пушка дуга окована тегнећем жутиџ;
- 19) Два ножа сребрна;
- 20) Једна кеса илиџи Еман сребрн;
- 21) Један тас сребрн;
- 22) Једна топчалета сребрна;
- 23) Један прстен сребрн с каменом и потписом;
- 24) Један Рахат коњски с уздом искићен са сребром и подобно ланчићима сребрним, на грудима испрека;
- 25) Један барјак свилени;
- 26) 10 каца великих за шљиве;
- 27) 27 бурати разни и једна аша коњска од кадифе искићена сребром;
- 28) Једна меана на Убу као 4500 гр. чарш. које ми је сам стриц г. Матеја Ненадовић по смрти оца мог Николе Ненадовића обзнанио, да од исте меане половину као и од новца добити имам и на послетку све ствари које су заједничке и које мени познате нису, а нарочито оне које би се доцније откриле и доказане да има такови."⁹⁾

Да ли је кнез Алекса све ово имаће наследио од својих предака, или је, извесно већ наслеђено и сам увећао, тешко би било штогод поуздано рећи, јер за то немамо никаквих сигурнијих података. Али је вероватно да су објекти — воденице, механа, земља, ван територије села Бранковине, привређени од стране кнеза Алексе. А он је то могао постићи захваљујући привредном развитку села у то време и трговини воловима а нарочито свињама која је у то доба цветала, а којом се бавио, и поред Младена Миловановића истицао.¹⁰⁾ Успон у трговини стоком који је настао у другој половини XVIII века, — дакле у време кнеза Алексе, — благодарећи добијеној аутономији и повластицама султановим ферманима у 1793 и 1794 години, ишао је на руку кнез Алекси да своје имаће увећа и економски постане још већма независан. Најзад, у томе је свакако играо улогу и његов положај кнеза који је заузимао више од једне деценије, и баш у времену када је полет у трговини долазио до врхунца.

У сваком случају Алекса Ненадовић и пре него што је постао кнез, морао је економски добро стојати, јер је познато да су се за кнезове бирали угледни људи, а углед се у то време није стицао школовањем и образовањем, ретко кад неким високим моралним квалитетима или природном обдареношћу, већ готово искључиво, богатством. Мада су тадашња богатства била далеко скромнија, него што је то касније настао случај, када се у ослобођеној Србији могло богатити без ограничења и сметњи, што су раније Турци сузбијали, разуме се из својих интереса, и када се добро ситуиран човек, без обзира на који се начин заимао, још увек називао угледним и достојним. „Треба да знате, — каже прота Матеја, „да у најпрвом востанију против Турака у 1804 фебруара, све су старешине и буљубаше постале од најимућнијих Срба, који је био кнез или трговац, или поп или кмет, или онако имућан, који је имао добру баштину, задругу, доста стоке, воденице и друге приходе, које смо звали газдама.”¹¹⁾ Па је сасвим логично, да је и пре устанка, онај ко је хтео бити старешина, поготову кнез, морао располагати имовином, морао имати угледа, што је био услов за један тако несумњиво важан и значајан положај.

У списку пом. добара кнеза Алексе Ненадовића а која је после своје смрти оставио својим синовима, као што се види, налази се и његово оружје и још неке ствари. Оружје би несумњиво имало данас велику вредност,

али, нажалост, о њему се ништа не зна. Од свега напред пом. оружја у Музеју града Ваљева налази се један нож, а у Музеју Првог српског устанка у Топчидеру једна пушка. Све друго је, изгледа, растурено ко зна где.

Познато је, бар старијим Ваљевцима, да је у старој кући Ненадовића у Ваљеву чуван један повећи сандук пун оружја и других ствари кнеза Алексе и његовог сина проте Матеје Ненадовића, и све, биће, до краја прошлог и почетка овог века. Шта је с тим било није јасно, јер се потомци Ненадовића не слажу у исказима. У сваком случају није било довољно разумевања да се све то сачува од пропасти. И сва ће срећа бити ако ово оружје није отишло у иностранство. У случају пак, да се налази у земљи, па макар и у приватним рукама, није изгубљена нада да се оно ипак једног дана нађе тамо где му је место, и тако попуни једна празнина у музеју а публици омогући да задовољи своје интересовање.

РАД. М. ДРАШКОВИЋ

- 1) Прота Матеја Ненадовић, Мемоари, Београд 1954, 5.
- 2) Љуба Павловић, Колубара и Подгорина, Насеља 4, Београд 1907, 571.
- 3) Вук Винавер, Историска традиција у Првом српском устанку, Историски гласник, бр. 1-2 за 1954, 104.
- 4) Прота Ненадовић, сп. д. 5.
- 5) Државни архив среза ваљевског. Велики досије спора проте Матије Ненадовића и његовог синовца Косте Ненадовића, који још нема сигнатуре.
- 6) Исто, Извештај старешине среза тамнавског Павла Симеуновића суду окр. ваљевског од 26 марта 1838 год.
- 7) Константин Н. Ненадовић, Живот и дела великог Ђорђа Петровића - Карађорђа..., II, Веч 1884, 434.
- 8) Исто.
- 9) Државни архив среза ваљевског, Списак поднет Суду окр. ваљевског 13 фебруара 1846 године од стране Косте Ненадовића.
- 10) Миленко Вукићевић, Карађорђе I, Београд 1907, 178.
- 11) Прота Ненадовић, Мемоари, Београд 1867 (Кратке записке), 281.